
ЛІТАРАТУРАЗНАЎСТВА

Алесь Бразгуноў

(Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, Мінск, Беларусь)

МАЛЕНЬКІ ЧАЛАВЕК НА ВЯЛІКАЙ ВАЙНЕ: «НАРАЧАНСКІЯ ХРОНІКІ» МЕЧЫСЛАВА ЛІСЕВІЧА

Мечыслаў Лісевіч — лётчык, пісьменнік, паэт. Нарадзіўся 28 студзеня 1887 г. у Львове. Журналіст, літаратар і кіраўнік львоўскіх гарадскіх тэатраў. Аўтар мноства твораў (у т. л. «Нарачанскія хронікі», «Дзе сэрцы б'юцца гарачэй», «3 памятных дзён. Успаміны ад'ютанта», п'ес і вершаў, у тым ліку і для дзяцей. У эміграцыі часоў II Сусветнай — афіцэр-пасланнік МУС у Парыжы), штабны ад'ютант генерала Уладзіслава Сікорскага, затым у камандаванні Польскіх паветраных сіл у Вялікабрытаніі. Памёр 2 верасня 1975 г. у Лондане. Рукапіс «Нарачанскіх хронік» ацалеў дзякуючы жонцы М. Лісевіча, якая, адбыўшы колькі гадоў у бальшавіцкім канцлагеры ў Расіі, праз Палестыну і Паўднёвую Афрыку выехала ў Англію, дзе праз тры гады пасля сканчэння II Сусветнай вайны сям'я ўз'ядналася.

Твор, пра які пойдзе гаворка, у асноўнай сваёй частцы не мае ніякага дачынення да тэмы I Сусветнай вайны. У сухім іранічным тоне аўтар распавядае пра сваю мару зрабіцца ўласнікам маторнай лодкі, пра няўдалыя спробы купіць і аднавіць адну з іх. Аднак пры канцы «Хронік» змешчаны тры навелы, якія ў рэтраспекцыі ўзнаўляюць падзеі, звязаныя з т. зв. Нарачанскай аперацыяй сакавіка 1916 г. (18 сакавіка — 30 сакавіка 1916 г. па старым стылі) — «Гадоў таму з дваццаць тры», «Вершы на снезе» і «Як трагедыя, уваліўся ў гразь».

Як вядома з шэрагу гістарычных крыніц, пасля пачатку нямецкага наступу пад Вердэнам галоўнакамандуючы французскай арміяй Жофр звярнуўся да расійскага камандавання з просьбай нанесці па немцах удар, які адцягнуў бы іхнія сілы з французскай мяжы на расійскі фронт. Расійская стаўка, ідучы насустрач пажаданням хаўрусніка, вырашыла да пачатку агульнага наступу войскаў Антанты, прызначанага на май 1916 г., правесці ў сакавіку наступальную аперацыю на паўночным крыле Заходняга фронту. 24 лютага ў

Стаўцы адбылася нарада па апэратыўных пытаннях. На ім Заходняму фронту (камандуючы Эверт, герой адной з навел) паставілі задачу нанесці моцны ўдар па германскіх войсках, сабраўшы дзеля гэтага магчыма вялікія сілы.

16 сакавіка генерал Аляксеў аддаў дырэктыву аб пераходзе ў наступ. 2-я армія на поўдзень ад возера Нарач уклінілася ў абарону 10-й германскай арміі на 2–9 км. Жорсткія атакі расійцаў з цяжкасцю стрымліваліся супернікамі. Аднак немцы падцягнулі да раёна наступу значныя сілы і адбілі наступ. Абедзве арміі панеслі цяжкія страты. Падлік стратаў расійскага боку за ўсю аперацыю дае лічбу 78000 (110 000 па падліках нямецкага боку), нямецкіх — 20 000 (па падліках нямецкага боку; (па падліках расійскага боку — блізу 40 000) [2, с. 152–153]. Па сутнасці гэтая аперацыя была тактычным манеўрам, улетку нямецкае камандаванне чакала асноўнага ўдару на гэтым фронце, а расійскае правяло т. зв. Брусілаўскі прарыв на аўстрыйскім фронце, што прынесла каласальны поспех і паставіла Аўстра-Венгрыю на мяжу ваеннай паразы.

Аднак у вышэйназваных навелах у цэнтры ўвагі аўтара — не перыпетэыі вайны, вялікай і бізлітаснай, а лёс чалавека, малога і безабароннага перад гэтай усёзнішчальнай махінай.

Ужо напачатку першай навелы («Гадоў таму з дваццаць тры») М. Лісевіч, які ў даваенны час быў аўтарам шэрагу імпрэсіяністычных вершаў, атаясамлівае вайну з чорнай непрагляднай ноччу, якая для звычайнага чалавека ў першую чаргу асацыюецца з небяспекай: *«Жаўнеры на парогх зямлянак жагналіся тройчы і са страхам глядзелі ў чорную мазь, якая атачала іх навокал. У гэтай нябачнасці вухкалі выбухі, зрушваў наветра глухі трэск або чутныя былі як бы лапатанні велізарных птушыных чарод»* [4, с. 174].

Дзеля надання твору дакументальнасці аўтар падае дакладную дату дзеяння — 28 лютага 1916 г. (г. зн. яшчэ да пачатку Нарачанскай аперацыі), нават гадзіну — шостая вечара, лічбу ўдзельнікаў — 40 жаўнераў, з якіх два афіцэры, адзін селянін-праваднік, рэшта — шараговыя, а таксама лакальную прывязку — возера Нарач, мястэчка Кабыльнік, вёскі Наносы, Пасынкі, Шэметаўшчына, Урлікі, Канстанцінава, Камароўская пушча. Аднак гэта чыста знешні прыём, бо асноўнае дзеянне адбываецца нават не на зямлі, а на лёдзе возера Нарач, па якім групе ў 40 чалавек неабходна прайсці ў начной цемры практычна навобмацак, пазбягаючы шматлікіх палонак, утвораных разрывамі снарадаў, абмінаючы тры лініі калючага дроту і нямецкія пасты, каб апоўначы аказацца на беразе і схвацца ў ляску пад Кабыльнікам. Справа ўскладняецца тым, што немцы практычна бесперапынна запускаяць ракеты, ад святла якіх *«вельмі выразна выступаў кожны сілуэт, нават ляжачага чалавека. Пад кожнай ракетай возера адразу ператваралася ў увагнуты, шырокі срэбраны паднос, на якім была відна кожная пылінка»* [4, с. 176].

Група амаль дасягае берага, як стаецца неспадзяванае: казак Сямёнаў, падаючы ў снег ад святла чарговай ракеты, адскоквае ўбок і трапляе ў ледзь прыцярушаную снегам палонку, паспяваючы зацапіцца ружжом за яе край.

Пэўны час, пакуль узлятаюць ракеты, ён вымушаны заставацца па шыю ў ледзяной вадзе. Пасля таго, як Сямёнава выцягнулі з вады, становіцца зразумела, што далей ісці ён не можа. Таму адзін з падафіцэраў, татарын Галан, спрабуе запхнуць яму ў рот ампулу з цыяністым каліем. Сямёнаў супраціўляецца; не ўхваляе намеру Галана і латыш Петэрс, паручнік выведкі сібірскай дывізіі, які, аднак, кіруецца не так гуманнымі, як практычнымі мэтамі: *«Яму наогул не было справы да Сямёнава. Проста не хацеў пакідаць за сабой труп, які маглі б знайсці немцы»* [4, с. 177]. Таму і аддае Сямёнаву загад вяртацца назад. Той, праслізнуўшы праз калючы дрот, кідаецца падбегам, ведаючы, што неўзабаве акажацца сярод сваіх, пры цёплай печы. Аднак у паветра зноў узлятаюць ракеты, і Сямёнаў кожнага разу вымушаны падаць у мокры снег і мерзнуць яшчэ больш.

Тут М. Лісевіч звяртаецца да матыву, які аб'ядноўвае названыя навелы, — матыву наканаванасці, прадвызначанасці лёсу герояў. На сцэну выходзіць яго вялікасць Выпадак, які скіроўвае далейшую хаду падзей, паказвае, як няправільныя, недарэчныя, непрадуманыя ўчынкі або звычайны збег абставін вырашаюць лёс героя.

Так, пасля таго, як немцы перасталі запускарць светлавыя ракеты, Сямёнаў чамусьці вырашае, што збіўся са шляху, бо вецер, па якім кіраваўся герой, раптоўна аціх, а ракеты, што раней былі ззаду, пачалі завісаць проста над ім высока ў паветры і свяціць ва ўсе бакі адначасова. Герою здаецца, што ён рухаецца ў бок немцаў, а таму абірае процілеглы кірунак.

Даволі пераканаўча з псіхалагічнага боку апісаны адчуванні і паводзіны Сямёнава, які замярзае: *«Уласна, ён і не адчуваў, ці наогул мае ногі. Штосьці там расло ніжэй кален, праклятыя драўлякі. У галаве моцна гуло (...) — О святая Казанская! Замерзну! Загіну ў снезе! — ад таго страху адразу ачوماўся (...). Здаралася, бачыў такіх, што заснулі на пасту і потым нават укласці ў труны іх было немагчыма. Прабаваў шчыкаць сябе за рукі, але і рукі неяк ацвярдзелі (...). Замерзну! Напэўна замерзну! Ах, лепей было тую ампулу!.. Яшчэ раз сабраўшы ўсе сілы і ўсю прагу жыцця, кінуўся бегчы, але снег ператварыўся цяпер у нейкую клейкую масу, што ліпла на боты і не пускала наперад»* [4, с. 181]. Урэшце, упаўшы чарговым разам у мокры снег, знясілены Сямёнаў згодны, нават прагне аказацца ў нямецкім палоне, дзе яго накармілі б, дазволілі абсохнуць і пераапрацуцца. У перадсмяротным трызненні бачыць ён родную станцыю Грышава Сяло, жонку Анну Восіпаўну і цягнік, што імкліва насоўваецца на яго двума вялікімі, як колы млына, ліхтарамі: *«Гром, трэск. Вось полымя моцна ахоплівае яго і пачынае грызці. Прагрызае да сэрца, прапальвае да глыбіні істоты... няма Сямёнава... няма Сямёнава... няма...»* [4, с. 182].

Рэшта атрада на чале з Петэрсам і Галанам, пераадолеўшы ўсе перашкоды, дасягае лесу і спыняецца на прывал. Тым часам немцы з рэдута на Выспе, называнай імі Stutzpunkt Heligoland, заўважаюць на лёдзе возера падазроны

аб'ект (цела Сямёнава), пры якім знаходзяць сапёрскі ладунак уключна з выбухоўкай. Камендант дакладвае пра інцыдэнт свайму начальніку Кольману, яго данясенне супадае з двума іншымі, з чаго немцамі робіцца выснова, што пад прыкрыццём ночы расійскія шпегі спрабавалі ў некалькіх месцах перайсці нямецкія лініі. У выніку аблавы ў палон трапляюць 38 чалавек з 40 (акрамя Петэрсса, які атруціўся цыянідам, і беларускага селяніна, які незразумелым для немцаў чынам здолеў выйсці з акружэння): *«Закон ёсць закон. Нягледзячы на прызнанне адвагі гэтых людзей нямецкі палявы суд мог выдаць толькі адзін вырак. Усіх расстралялі каля могілак у Маздоку... Магілы іх пры самым плоце, без крыжоў»* [4, с. 184].

Другая навела — *«Вершы на снезе»* — распаўядае пра лёс нямецкага студэнта Вілі Ноймана, бязлітаснай воляй бога вайны закінутага ў глухі кут Еўропы — на возера Нарач. Твор складаецца са своеасаблівай аўтарскай прадмовы і пасляслоўя, а таксама адрасаваных якойсьці Луізе фон Рэнінг ад імя Вілі нататак і лістоў, быццам бы знойдзеных М. Лісевічам у свірне садоўніка са Старога Мядзела. Нойман — юны рамантык-ідэаліст, які свой страх перад вайной хавае за ўдаванай брутальнасцю, што выяўляецца ў такіх сентэнцыях героя, як: *«Вайна для нас, немцаў, святы абрад. Страшны, грозны, суровы абрад перад алтаром айчыны»*, *«Вайна — гэта вандроўка. На месцы застаюцца толькі могілкі»*. Чуйная натура хлопца напоўніцу раскрываецца толькі ў сузіранні прыроды, хаця і пакалечанай вайной, але па-свойму прыгожай: *«3 дна святляных лысін алавянага неба аплівала невыразнае прасвятленне. Убачыў тады я на возеры гранне святла, якое цяжка апісаць: блакітнаваты снег нечакана заружовіўся тым водбліскам, які мае часам апал, калі яго разглядаць на святло. Гэта была не выразная фарба, а хутчэй яе цень»*. У гэтую ідылію, аднак, уносіць свае «фарбы» і вайна: *«Затым ружовасць прапала, снег змярцвеў, на сумётах праступілі зеленаватыя трупныя плямы»* [4, с. 188].

Падзеі ў навеле адбываюцца паміж 22 лютага і 18 сакавіка 1916 г. (апошні дзень т. зв. Нарачанскай аперацыі). Вілі згадвае свае размовы з дзяўчынай пра эстэтыку геройства ў прыродзе і прызнае, што цяпер, маючы досвед вайны, задумваецца, што прыгажэй: *«кёльнскі сабор ці снарад, які ў яго цяляе?»*, *«той, хто здольны адважна знішчыць, ці той, хто перад знішчэннем абараняецца?»*.

Жыццё, аднак, і на фронце мае розныя адценні, і не толькі чорнага або белага. Чалавек звыкаецца з франтавым бытам, які робіцца як бы неад'емным, натуральным элементам чалавечага існавання. Так, калі знясільваючую цішыню праразае далёкі стрэл, усе ўздыхаюць з палёгкай: прынамсі хоць нейкая прыкмета жыцця ў свеце, «ператвораным у шклянку смятаны, а на самым дне — я». Нават варожая артылерыя стае блізкай сэрцу кожнага салдата, для якога кожная батарэя — амаль як чалавек — валодае непаўторным характарам: *«І пры тым дадаецца: “заўсёды страляе паміж 5-й і 7-й”, зусім так, як быццам бы гаварылася: “знойдзеш яго ў цукерні паміж 12-й і 1-й”»* [4, с. 191]. (Падобную псіхалагічную рэакцыю выяўляе Лявон Задума ў запісках

М. Грэцкага «На імперыялістычнай вайне»: *«Падыходзячы да батарэі, я заўважыў, што агонь зрабіўся як бы лягчэйшы, ці, лепей кажучы, выясніўся і стаў нармальным, прызвычайным»* [1, с. 98].)

Апошні раз мы сустракаем Вілі ў шутцпункце Heligoland, згаданым у папярэднім нацеле. Прагнучы схавацца ад расійскіх снарадаў, Вілі вырашае прабрацца акапамі ў бліндаж, але натыкаецца на абезгалоўленае снарадам цела Ліхтыга, жаўнера свайго ўзвода. Моцна ўражаны такім кантактам з ваеннай рэальнасцю, ён, дагэтуль беззаганны салдат, адзначаны баварскім ордэнам, а цяпер працяты страхам блізкага знішчэння, адчувае самоту і роспач ад немагчымасці ўцячы адтуль, адкуль выйсця не існуе: *«Гэта быў бунт асуджанага перад шыбеніцай, калі натура марным высылкам волі пратэстуве супраць гвалту»* [4, с. 194].

Як і ў папярэднім творы, лёс героя вырашае недарэчная выпадковасць: адчуўшы ў роце смак мёду, а навокал сябе грушавы пах, Вілі вырашае, што расійскі бок прымяніў газавыя снарады, і з крыкам «газы!» зрываецца з месца. Ад сябе аўтар дадае, што Нойман надарма ўсхапіўся і зрабіў тыя пару крокаў, якія скончылі з яго існаваннем на зямлі: звычайныя снарады ўзрушылі неглыбокае дно возера і вызвалілі балотны газ, які ў тумане захоўвае свой спецыфічны пах і не рассейваецца так хутка, як на чыстым паветры.

Такім чынам, у цэнтры ўвагі разгледжаных навел — індывідуальны лёс чалавека на вайне (рускага казака Сямёнава, нямецкага студэнта Вілі Ноймана), дзе ён у многім залежыць не так ад асабістых якасцей (валявы сібірак Сямёнаў, флегматычны баварац Нойман), як прадвызначаецца збегам неспрыяльных абставінаў (страта арыентацыі ў прасторы, паніка, галюцынацыі, неспрыяльнае надвор'е).

У трэцім нацеле — *«Як трагедыя, уваліўся ў гразь»* — акцэнт змяшчаецца да калектыўнага лёсу салдацкіх масаў як з расійскага, так і з нямецкага бакоў, лёсу, які нават у найменшай ступені не мае прыкмет індывідуальнага выбару. *«Даводжу да ведама маіх войскаў, што рэзерв і артылерыя маюць загалі скіроўваць агонь па ўсіх, хто затрымаецца хоць бы на хвіліну падчас наступу. Лёгка параненыя адразу па аказанні дапамогі вяртаюцца на поле бою. Трэба давесці да ведама салдат, што жандармерыя пільнуе ўсе дарогі, што вядуць з фронту так, што ўцякач не здолее прабіцца праз кардон жывы»* [4, с. 197], — аддае загад генерал Рагоза за два дні да наступу войска. (Дарэчы, загад гэты да болю нагадвае сумнавядомую сталінскую дырэктыву пра стварэнне заградатрадаў.)

Воляй лёсу эпіцэнтрам расійскага контрнаступу 18 сакавіка 1916 г. становіцца возера Нарач. Моцны туман, які акрыў мясцовасць ранкам названага дня, павінен быў, на думку расійскага камандавання, значна палегчыць войску задачу і застаць ворага знянацку ва ўмацаваннях на востраве. Аднак нямецкі бок нечакана пачынае артылерыйскую атаку, ад разрываў снарадаў трэскаецца лёд, што прадвызначае лёс 7-й сібірскай стралковай дывізіі. «Паводле

нямецкіх крыніц патанула тады, 18 сакавіка 1916, паміж 8-й і 12-й гадзінамі раніцы, дванаццаць тысяч людзей», — скупа паведамляе аўтар. (Па дадзеных М. Падарожнага, уся 2-я армія ў гэты дзень панесла наступныя страты — 183 афіцэры і 15 139 жаўнераў [2, с. 95].) Захапіўшы, урэшце, «перавагай густой людской масы» востраў, уначы расійскія аддзелы вымушаны зноў адступіць пад націскам немцаў і засесці ў балотах. Да ўсяго ранкам пачынаецца дождж, які не спыняецца тры дні, размываючы збудаваныя зімой на падмоклых і балоцістых мясцінах брустверы, траверсы, умацаванні, равы, флангавыя пазіцыі і злучальныя хады, ператвараючы ўсё ў шлам і грязь, што расплыліся, як лава: «Шлам паглынаў як параненых, так і намёрлых, а таксама жывых. Усё, як кінучь вокам, ператварылася ў рудую, клейкую і ўсёпаглынальную масу плюхкай грязи» [4, с. 201–202]. Гэта — яскравы вобраз вайны, што, як той шлам і грязь, паглынае ўсё на сваім шляху: індывідуальныя і народныя лёсы, чалавечыя жыцці, культуру, прыроду, эканоміку, гаспадарку, пазбаўляючы навакольны свет колераў радасці і жыцця.

Здавалася б, такая параза павінна была прымусіць камандаванне прынамсі змяніць тактыку, аднак не такі генерал Рагоза: услед за 7-й сібірскай ён адпраўляе яшчэ чатыры дывізіі, кідае ў бой астатнія, «пакуль на дзясяты дзень не былі спынены марныя высілкі змагання з прыродай» [4, с. 202]. На вышэйшым узроўні гэта выявілася ў адмове генерала Аляксеева ад ранейшага плану наступальнай аперацыі, хаця ні хто іншы, як сам названы генерал дацягнуў аперацыю «да вясны, да часу паводкі, калі ва ўказаным ім балоцістым раёне сталі немагчымымі баявыя дзеянні» [2, с. 129].

Будучы не толькі вайскоўцам, які многае бачыў падчас I Сусветнай вайны на ўласныя вочы, але і творцам, аўтарам вядомых у міжваенны час лірычных вершаў, Мечыслаў Лісевіч сваімі «Нарачанскімі хронікамі» стварае не толькі велічны гімн харакству прыроды гэтага краю, але і прыадкрывае яго трагічную гісторыю перыяду зімы-вясны 1916 г., што ў многім лучыць яго твор з запіскамі «На імперыялістычнай вайне» (1915–1926) М. Гарэцкага, раманами «Агонь» (1916) А. Барбюса і «На Заходнім фронце без зменаў» (1929) Э.-М. Рэмарка. Як і згаданыя творы, навелы з «Нарачанскіх хронік» яшчэ раз пацвярджаюць, што вайна гэта не магчымасць адважна паслужыць радзіме, а звычайная бойня, у якой няма нічога гераічнага і чалавечага. Гэта хутка зразумелі Пауль Боймер, Альберт Кроп, Мюлер, Леер, Франц Кемерых з «На Заходнім фронце без зменаў», калектыўны герой рамана «Агонь», Лявон Задума з запісак «На імперыялістычнай вайне» ... На фоне гэтых твораў «Нарачанскія хронікі» вылучаюцца адсутнасцю больш-менш глыбокага паказу псіхалогіі герояў, выяўленне якой зводзіцца, фактычна, да ўзроўню фізіялагічнай рэакцыі. А ў выпадку Вілі Ноймана відавочная інфанталізацыя аўтарам псіхікі героя як выніку нежадання апошняга процістаяць абставінам. За ўдаванай адвагай Вілі (адсюль яго псеўдафіласофскія сентэнцыі, кшталту: «Вайна для нас, немцаў, святы абрад. Страшны, грозны, суровы абрад перад

алтаром айчыны») хаваецца звычайны — і нармальны ва ўмовах вайны — страх салдата за сваё жыццё, які знаходзіць, усё ж, выяўленне ў сцэне, калі Вілі натыкаецца на абезгалоўленае снарадам цела свайго таварыша, Ліхтыга.

Безумоўна, устаўка трох прысвечаных І Сусветнай вайне навел у мастацкую канву настальгічнага ў цэлым твора, прысвечанага міламу сэрцу пісьменніка куточку зямлі, была выклікана не толькі прадчуваннем набліжэння новага ліхалецця (па прызнанні М. Лісевіча, твор быў скончаны на пачатку жніўня 1939 г.), але і веданнем, што мір на гэтай зямлі патрабуе ад людзей чуйнасці і абачлівасці. Паклаўшы ў аснову названых навел мясцовыя легенды, пачутыя ім за пяць гадоў падчас колькімесячнага летняга побыту ў ваколіцах возера Нарач [3, с. 7], М. Лісевіч не толькі надае ім мастацкае абагульненне, але і жыццясцвярджальны змест, наступным чынам абгрунтоўваючы эстэтычны пафас свайго твора: *«Паколькі цяпер самы час, можа стацца, што гэтая бясконцая матэрыя літоўскіх лясоў і азёр дазволіць некаторым з нас усвядоміць, за што ён змагаецца і чаму ён змагаецца (...) Мэта гэтай барацьбы не ёсць персанальная мэта. Мы змагаемся за права на ясны, бяскрыўны ранак або вячэрняе маленне разам са звярамі, зямлёй, аб'ёкамі і вадой — на многія пакаленні. Вось чаму мы, на каго выпала задача вярнуць гісторыі свету яе звычайны парадак, вярнуць мір, не павінны адмаўляцца ад горкай чашы»* [3, с. 9].

Менавіта кожны з нас паасобку (т. зв. маленькі чалавек) у стане спыніць тую жудасць, якая завецца вайной, а пры патрэбе і аддаць жыццё, каб працягвалася чыёсьці, новае. У такім аспекце становіцца зразумелы жыццёсцвярджальны падтэкст польска-нямецкага верша М. Лісевіча, «прыпісанага» ім свайму герою Вілі Нойману (чыё прозвішча, дарэчы, перакладаецца як «новы чалавек»), за якім, аднак, праглядаецца зборны вобраз шараговага салдата Першай сусветнай:

Nie mam pomnika wśród kipiących
miast,
tablic mi nikt nie żłobi,
lecz jeśli padnę w świętym ogniu walk
z tobą żyć będę i w tobie.
Ty nosisz w sercu wiele z moich słów,
bo żyłaś ze mną moim życiem:
radością wesel, troską moich trosk,
zachwytem moich zachwyceń.
Więc choćby pocisk w moje serce wpadł,
w tobie swe życie otrzymam.
Ty będziesz świat cały piękny świat
memi oglądać oczyma... [4, c. 185]

Ich habe kein Denkmal im Häusermeer,
es kundet kein Buch von mir,
doch wenn ich einst falle im heiligen
Krieg
dan leb' ich in Dir.
Du trugst meine Worte in Herzen tief
du lebstest mein Leben mit
Dein Auge glänzt, wenn ich fröhlich war,
du weintest, wenn ich litt.
Wenn einst eine Kugel mein Herz zerreißt
in Dir kann nimmer vergeh'n.
Stets wirst du die Welt, die schöne Welt
mit meinen Augen seh'n... [4, c. 195]

Не будзе мне помнікаў у гарадах,
ні нават пліты нада мною;
як лягу ў змаганні святым на вайне —
жыць буду ў табе і з табою.
Ты носіш у сэрцы мой мудраслоў:
жылі мы адзінствам тхнення,
радасці, клопатаў, многіх турбот
і духам маіх захапленняў.
Каб нават снарад маё сэрца прабіў,
майму ў тваім жыць магчыма.
На гэты свет цэлы, гэты пекны свет
ты глянеш маімі вачыма¹.

Літаратура

1. Гарэцкі, М. На імперыялістычнай вайне / М. Гарэцкі // Гарэцкі, М. Збор твораў. У 4-х т. Т. 3. На імперыялістычнай вайне ; Віленскія камунары. — Мінск: Мастацкая літаратура, 1985. — 399 с.
2. Подорожный, Н. Е. Нарочская операция в марте 1916 г. на русском фронте мировой войны / Н. Е. Подорожный. — Москва: Гос. воен. изд-во НКО Союза ССР, 1938. — 180 с.
3. Lisiewicz, M. Chronicles of Lake Narocz ; transl. by A. Maitland-Chuwen / M. Lisiewicz. — Glasgow, 1945. — 224 p.
4. Lisiewicz, M. Kroniki Naroczańskie / M. Lisiewicz. — Glasgow, 1943. — 221 s.

Ірына Бурдзялёва

(Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт,
Мінск, Беларусь)

ЖАНРАВЫ СІНКРЭТЫЗМ У РАМАНЕ Э. Т. МАСАЛЬСКАГА «ПАН ПАДСТОЛІЦ»

Раман Э. Т. Масальскага «Пан Падстоліц» выдаваўся асобнымі томікамі з 1831 па 1833 год у Вільні і Пецяярбургу. Адразу ж з’явіўся яго пераклад на рускую мову, зроблены Паўлам Гаеўскім. Такім чынам, раман амаль адначасова стаў вядомым і айчыннаму чытачу, якому наўпрост адрасаваўся

¹ Пераклад на беларускую мову Алеся Бразгунова.